

Emil Basat

(Bulgaria, Veliko Tarnovo, Slovo Publishing House)

A Conversation with Aleksandar Shurbanov

On the Occasion of the Publication of *Дордето слънцето се пръсне* (Till the Sun Breaks Down), Dylan Thomas. Translated by Aleksandar Shurbanov, Zhanet 45 Publishing House.

A Report from the Premiere: Photosynthesis, 5 December 2018

Abstract: The book by the great Welsh poet Dylan Thomas *Дордето слънцето се пръсне* (Till the Sun Breaks Down) translated amazingly by Prof. Aleksandar Shurbanov became a true celebration of literature at the end of 2018. In his translation, the renowned Bulgarian Anglicist and poet has unleashed his linguistic mastery and has revealed the unsuspected riches of the Bulgarian language, making the readers acquainted with the incredible poetic force of Dylan Thomas's works. His poetry is a real challenge for a translator and his or her ability to unravel the complex tangle of words and render them appropriately into Bulgarian. This is where a real master, such as Shurbanov, comes into place. Shurbanov is widely celebrated for his translations of Chaucer's *Canterbury Tales*, Milton's *Paradise Lost* and *Samson Agonistes*, Shakespeare's great tragedies and dozens of other works of English literature. In this new book the readers will discover an incredible wealth of words coined by Shurbanov himself and will experience the force of the great, Shakespearean talent of Dylan Thomas. This book is a genuine contribution to the literary events of 2018.

Емил Басат

(България, Велико Търново, Издателство „Слово“)

Разговор с преводача Александър Шурбанов

Повод: „Дордето слънцето се пръсне“, Дилън Томас. Превод Александър Шурбанов, Жанет 45.

Репортаж от премиерата: Фотосинтезис, 5 декември 2018 г.

На 5 декември в галерия „Фотосинтезис“ в София, се състоя премиерата на книгата на Дилън Томас „Дордето слънцето се пръсне“ в превод на Александър Шурбанов, издадена от Жанет 45. В препълнената зала да почетат поредния превод на най-изявения наш англицист бяха дошли преводачи, критици, журналисти, артисти, художници. Те бяха посрещани от плътния, невероятен, наелектризиращ глас на поета

Дилън Томас, който изпълняваше свои стихове – записи на негови изпълнения, донесени от Шурбанов.

Водещ на вечерта бе **Манол Пейков**. Той поздрави преводача на книгата, прикани многобройната публика да го аплодира и сподели:

– Преди шест години ми се наложи да пътувам с влак до Будапеща, по работа. На връщане си взех една стихосбирка на английски език със събрани стихове за любовта. Докато пътувах, преведох за трите часа, на коляно, едно стихотворение на Е. Е. Къмингс, което впоследствие се превърна в заглавие на стихосбирката „Сърцето ти нося (в сърцето си го нося)“, излязла след една година в книга с прекрасните илюстрации на Люба Халева. Да си призная, направих тази книга преди всичко за себе си – от потребност, и като преводач, и като читател, разбира се. Не вярвах, че ще има особена акустика в общественото читателско пространство, но се бях излъгал.

Причината да не вярвам – сред издателите битува мнението, че класическа поезия трудно се продава, малко се купува. По тази причина липсват цели поколения – от големи поети на XX век. Но, докато работех върху книгата, стигнах до убеждението, че трябва да издаваш така, както би направил това за себе си. Тогава шансът да стигнеш до читателите е най-голям. Вторият извод за мене е, че издателят има и социална мисия – не само да печели пари с работата си, но да издава важни произведения и да запълва празнини. И понеже имам слабост към поезията, особено към англоезичната, пристъпих и към втора стихосбирка – този път превод на поезията на Томас Елиът от Владо Левчев. Със стихосбирката, представена тази вечер, начинанието започва да се легитимира като поредица, с еднакъв формат и оформление – с книга на един голям каноничен поет на XX век – Дилън Томас. Щастлив съм, че Александър Шурбанов прие поканата ми да преиздадем преводите му на стиховете на Томас, издавани само веднъж в края на 80-те години – много от тях преработени за настоящото издание, към които са добавени десетина съвсем нови превода. Ето я книгата, държа я в ръка и ми харесва да я пипам, което е добър знак. Означава, че ще хареса и на други хора. Поканил съм Димитър Кенаров, който ще разговаря със Сашо Шурбанов, а малко по-късно Руси Чанев ще прочете някои от стиховете на български език. Междувременно, докато се подготвяхме, може би повечето от вас успяха да чуят гласа на Дилън Томас в оригинал. Той е не само известен поет, но и декламатор на собствената си поезия. Давам думата на Митко Кенаров и още веднъж ви благодаря, че сте тук.

Димитър Кенаров: Въпреки, че съм малко по-млад от теб, ще се върна не шест, а 20 години назад и ще разкажа една специална история. Започнах да пиша поезия преди точно 20 години и моята учителка по английски в Американския колеж погледна стиховете ми и каза: Аз нищо не разбирам от поезия, но познавам човек, който разбира и ако искаш ще му ги покажа. Съгласих се. Човекът беше Сашо Шурбанов. Отидох тогава в Софийския университет (бях 11 клас на гимназията), в кабинета му. Той ме попита: Момче, какво четеш? Отговорих му: Вийон, Кийтс, Яворов. И ми каза: Трябва да четеш нещо по-модерно. И тогава ми препоръча Дилън Томас, между другите поети. Бих казал, че Сашо Шурбанов ме спаси от старомодност по някакъв начин и ми помогна изключително много в моето собствено творчество.

Дилън Томас е, от една страна, изключително модерен поет, модернистичен, а, от друга, е предмодерен и първобитен. Какво имам предвид? Томас е рецитирал своите неща, записани и излъчени по Би Би Си, слушани от поколения поети през 50-те години, но като че ли при него гласът, музиката, са водещи. Днес се опитах да прочета някои от стихотворенията преди премиерата, установих, че не мога – трябваше да ги

рецитирам на глас. В тези стихове има наистина нещо шаманско, от най-първобитната традиция, от корените на поезията. Поезията като магия, като ритуал. И наистина Томас вижда думите не като нещо означаващо, някакъв мимезис за света, а като плът на света. Нещо, което трябва да се изговори, нещо, което е интегрална част от нашия свят. И човек изпада почти в транс, докато ги чете. Аз не мога да твърдя, че разбирам всяко едно стихотворение, за какво става дума в него. Но мога да кажа, че най-добрата поезия е може би точно такава. Може би и самият поет не знае точно за какво става въпрос и в същото време успява да хване някакви първични, подсъзнателни пластове на словото, на живота. Бих го сравнил с Откровението на Йоан – този апокалиптичен поет. Томас ми е интересен и по друга причина: трудно е да бъде класифициран в английската поезия. Като че ли черпи от най-различни традиции – у него има и англосаксонска поезия – алитеративна, в която самият звук е основополагащ, има и Шекспир, Милтън и Блейк – един основен за Томас поет, както и Джерард Менли Хопкинс – не зная дали нещо от него е превеждано на български, а би било добре да се преведе. Той съчетава в себе си синкретично тези различни традиции и е трудно човек да го определи какъв поет е, но веднага разбираме колко е ново и гениално онова, което пише. Аз чета тази книга като модел за стихотворения. При Томас границите по някакъв начин се размиват – не само между сетивата, между различните образи, този характерен за него синестезис, но те се размиват и в самите стихотворения, така че ние ги четем като много дълга поема. Цялото е наистина като поток, биография на едно съзнание, което се бори срещу мрака, и там някъде между двете вечности на мрака, на миналото и бъдещето се вижда малка светлина. Наистина за мене това е изключителното – да можеш да прочетеш един поет в цялост по този начин и да разбереш, че всъщност отделните стихотворения не са толкова важни, колкото цялостната поема. За мен авторът е противоречив, Томас дава противоречиви импулси, защото, от една страна, много го харесвам, а, от друга, изпитвам малко ужас, докато го чета. Някои го смятат за човек, който интегрира природата с човека, миналото с бъдещето. Аз, напротив, го чета като поет на ужаса от бездната на този вой, както Сашо го е превел, срещу угасващата светлина, срещу смъртта на светлината. В известен смисъл той е почти антиприроден поет, въпреки многото му природни архетипни символи. И затова ще стане въпрос в нашата дискусия със Сашо, за трудностите, с които се сблъсква преводачът при претворяването на български на тези стихове, които са, от една страна, чисто психологически – как човек превежда такава поезия. Защото не само като читател, но вече и като преводач, влизаш толкова навътре в езика, и в мистиката, и психологията на този поет, че ставаш него. Трябва да признаем, че Шурбанов е успял да направи за българската поезия и за българския език, това, което Томас прави за английския език. Той е ковач на слово. И всъщност, ако има нещо, на което истински се възхищавам в този превод, то не е толкова дори, че той запълва една празнина в канона на английската литература. Това е важно, разбира се, но не е основното. За мене основното е, че той вкарва свобода в българския поетичен идиом. Аз пиша и на двата езика – български и английски – и много често съм забелязвал, че се чувствам по-свободен, когато пиша на английски. Английският ми дава по-голяма свобода да експериментирам, да нарушавам правилата. Те толкова много са нарушавани, че не се забелязват като такива. Когато пиша на български, много често съм в някаква усмирителна риза, трябва да клиширам езика си и усещам как влизам в някакви обществени рамки. Струва ми се, че при мен българският език е много по-трудносмилаем от английския. Сашо Шурбанов се е справил точно с това, той е успял

да разчупи тези окови и да създаде абсолютно нов език. Това е най-голямата ценност на неговия превод. Така че, както той ми каза преди 20 години, четете Дилън Томас.

Само, от старото издание са изминали повече от 20 години. В новото са включени и нови преводи и силно преработени стари. Какво те накара да промениш, да редактираш тези преводи?

Александър Шурбанов: Не знам какво ме накара да направя промените, накараха ме тези 26 години от предишното издание. Вече виждам текстовете като чужди, те са излезли от моята система. Много лесно е да намираш кусури в чужд, не твой текст. И започнах да ги оправям. Човек си мисли, че може да направи нещо по-близо до оригинала, нещо, което звучи по-автентично. В някои стихотворения съм правил промени наум. Дали съм постигнал по-добър резултат, не знам. Надявам се, че не съм ги развалил. Не всичко съм преработвал. Онези, които познават и старото издание, ще видят, че доста стихотворения са оставени почти непипнати. Не защото са перфектно преведени, а защото не ми се пипат. Просто усещам, че не искам да променям и дума в тях. Манол предложи новото издание да се попълни с непревеждани преди стихотворения. И аз подбрах и преведох още 10-12. Радвам се, че го направих. За следващото издание сигурно и тях ще поправам.

Спомняш ли си кога беше първата ти среща с поезията на Дилън Томас? И какво те впечатли при него?

Много труден въпрос. Имам чувството, че винаги съм го познавал. Познавам го от детството си, без да съм го чел, защото и моето детство беше подобно на неговото – тичане из ливадите и овощните градини, свобода под ябълковите, кайсиевите и прасковите дървета. И Варненското езеро, и лодките на старообрядците, които крадахме, за да се откъснем от брега и да се почувстваме независими. Магията на този детски свят. И в България, както в Уелс, тя влиза в тебе завинаги. А когато по-късно стигнах до написаното от Дилън Томас, ми се стори, че винаги съм го познавал. Вълнували са ме неговите изконно детски въпроси, за които и възрастните нямат отговор: защо времето тече неспирно през нас, защо ни променя, защо не можем да се измъкнем от времето, наистина ли има край животът и това не е ли нелогично? Как може да има край, как може всичко това да рухне, да се разруши? Дилън Томас непрекъснато задава тези въпроси. Някъде за миг като че ли се доближава до разгадката и там поезията му е най-силна. Има, както казваш, една празнота, която го плаши, празнотата на края, и той иска да се пребори с нея, да повярва, че този край не е окончателен, че „мъртвците блъскат с главите си през маргаритките към слънцето, дордето слънцето се пръсне”. У него усещаме тази религия на непрекъснатата победа над смъртта в природния кръговрат, на златното жито, което „прораста в злия мраз на гроба”. Някои критици смятат, че Томас остава дете до края на живота си, защото се вълнува от такива въпроси. Но не е ли тогава и Шекспир дете! Едва ли има голям поет, голям артист, който да не задава тези неразрешими въпроси на съществуването.

Като споменаваш Шекспир, какви бяха най-големите предизвикателства при превода на Томас и как би ги сравнил с преводите на Шекспир?

Наистина двамата може да се сравняват по своята езикова изобретателност, по това, че те сякаш наново създават английския език. Всеки от тях – по различен начин.

Шекспир е успял да вкара в английския изумителен брой нови думи, нови конструкции и те са останали завинаги там. Томас едва ли е направил същото, но той е проблематизирал английския език и го е оживил по неподражаем начин. За мене като преводач на тези двама големи поети бяха различни задачите. При Шекспир усещах, че трябва да бъда и свободен в боравенето с езика, но и безкрайно дисциплиниран. При Дилън Томас имах чувството, че свободата е на първо място. И трябва да се отпуснеш, да не се страхуваш от това, което ще се получи, защото и той го е правил така. Радвам се, че българската публика прие предизвикателството, защото в тази книга има толкова познати думи, колкото и непознати. Непознати, но такива, които все пак можем да разберем, защото са произлезли от познати. Английският е език, който, както и ти подсказва, позволява волности, не се стряска от тях. В английския повечето от думите с едно подбутване от съществително стават глагол или прилагателно – и обратно. Синтаксисът е малко по-строг, но морфологията е фриволна. В българския не е така. Опитвал съм се в преводите си да накарам българския език да се държи като английския, без да става английски. Да си остане това, което е, но да се държи с такова самочувствие и с такава вътрешна свобода като английския. Дано съм постигнал нещо от това.

Аз също това забелязах и не само на лексикално ниво, а и като прозодия, и в римите. Забелязах, че много от тях са полурими, консонантни рими, които съществуват в английския език, но в българския като че ли са по-рядко срещани. Това наистина ми прави много добро впечатление.

Благодаря ти, че си видял това. От доста време се мъча да въведа консонантната рима, която в английския често се нарича *парарима* – римуването например на „кръв“ с „покрив“ или с „бъбрив“. При нея съгласните, а не гласните звукове са основата на съзвучието, което в нашата традиция е необичайно, но в народните умотворения не е съвсем непознато: „Има си крушка опашка“, „За всяка болка има билка“ и пр. Явява се и в нашата авторска поезия, макар и по-рядко. При такъв вид римуване трябва да разчиташ много на вътрешните съзвучия в стиха. Мъчил съм се да утвърждавам параримата при превода на няколко съвременни поети, за които тя е обичайна – като Тед Хюз например. Надявам се, че по този начин можем да разширим прозодичните територии на нашата поезия.

А като говориш за българска поезия, виждаш ли в нея някакъв еквивалент на Дилън Томас?

Най-близкото до него у нас е Биньо Иванов. Не знам дали се дължи на пряко или косвено влияние, не съм говорил с Биньо на тази тема. У него се усеща подобна свобода в създаването на поетични образи, които не очакваш, които запомняш. И разчупването на езиковите щампи напомня за Томас. Но липсва опияняващата музикалност на уелсеца.

Може би във френската поезия най-близко до Томас е Рембо, а в руската – Марина Цветаева. Има такива странни поети, които избуяват изведнъж и никой не знае откъде. Искам да те питам и нещо друго. Понеже поезията на Томас е дълбоко вкоренена в библейската традиция, мислиш ли, че на български се долавя същото ехо? Как се усещат у нас тези библейски алюзии?

Най-различно. Дори за мене, който съм газил доста време в тези води, понякога се оказва трудно да ги почувствам, схващам по-скоро други неща. В поезията на Томас наистина присъства библейското – главно новозаветното начало. Сигурно и на българската публика няма да ѝ убегне. Но то е само един от смисловите пластове. Дилън Томас никога не остава при догматиката, при това, което познаваме като Голямата книга. При него библейското изстрелва значения във всички посоки и се свързва с всякакви други системи на образност – легендарни и митологични.

Докато превеждаше, четеше ли стиховете на глас?

Задължително! И не само Томас. Поезията трябва да звучи. Ако поезията не звучи, тя е мъртвородена. Но при Томас това е много особено. Защото при него всичко е звук. И дай боже да съм успял да прехвърля тази звукова стихия в българския превод. Сега, като препрочитам някои стихотворения, усещам как се повтарят и преливат звуковете, как пеят вътре в стиховете. Дано всички да ги чуят. Римата е малко по-незначителна – по-важно е стихът да бъде оркестриран отвътре.

Може би да чуем оркестрацията. Заповядай Руси.

Руси Чанев: Няколко думи и аз да кажа. Вижте – много трудна задача ми беше поставена – в кратко време да се срещна с една голяма работа, която е свършил Сашо Шурбанов и с един голям поет, когото малко познавам. Аз лично в нашата литература не съм срещал подобно отношение към материята, с която борави. Тъй като години наред работя със стихове и с автори, които пишат в стихотворна форма, открих, че нашето българско възпитание е сюжетно, социално, насочено е към това да внушиш някаква идея, да отправиш някакво послание, интелектуално съобщение на читателя. Много рядко има такава свободна, артистична игра – дори да вземем каламбурите на Валери Петров – те са пак идейни, насочени фигури, които размиват в една посока. Тоест цялата ни подготовка, цялото ни артистично присъствие за изпълнение на стихотворни литературни произведения е да им намериш смисъла, да им внушиш идеята, да кажеш кое е важното, кое е маловажното и да обърнеш малко внимание на ритъма и да избегнеш онова, което някога си слушал поетите на литературни четения да правят. И което всъщност май че е основното, и от което не трябва да се бяга. Те просто пеят. Когато ние бяхме млади артисти, това ни изглеждаше доста примитивно и глупавичко. И тогава започнаха да се осмислят нещата, да се правят по-сложни, да се преминава от проза към ритъм и да се търсят някакви форми, а не това безкрайно напевно отношение, което имаше един автор, когато четеше своите произведения. Тук се поставя някакъв много сериозен въпрос. Хората от моето поколение сме свикнали да виждаме поезията във вид на книжки, защо тези хора пишат в такъв песенен вид – те не очакват от това да се правят музикални произведения – нали? Къде ги изпълняват, къде ги четат? Дилън Томас къде го чете това нещо, освен по Би Би Си, когато е започнал да си вади хляба по този начин? А може би това е всичкото, което прави? Той мислил ли е въобще за някаква книга? И тая книга кой си седи въкъщи и си я чете на глас? И кой ще го вземе за нормален, ако го чуе, че прави това нещо – за да чуел музикалността, звукоподражанията и всички форми, които той постигнал по игривия си начин, който умее да прави? Това е въпрос, на който аз например нямам отговор. И бих попитал Сашо как си го представя това нещо – как хората си стоят въкъщи и си четат на глас поезия? Той като преводач може да го прави колкото пъти си иска, може да си прави и

записи, ако иска, и да ги сравнява и каквото иска – това е работен процес. Но един човек, на когото е пратена тази книжка или си я купил за две пени – какво прави с нея? Защо е написана тя в такъв вид? Може би всъщност поети или артисти се събират в някакви компании и почват да го правят един за друг и да се радват просто ей така, защото могат да го правят по-добре, отколкото го е правил някой преди това, или са открили нещо. Има някакъв умисъл в тази работа, който ми убягва, когато минаваме на това ниво – преведена литература. Съвсем ясно се вижда това в записа, който слушахме в началото на вечерта – този оригинален запис на четенето на Дилън Томас. Той чете силно ударено, абсолютно непозвайки логически построения, за да върви мисълта – тя се подразбира и тя въобще може би не е даже важна. Съвсем ясно се вижда, че той акцентира на друго нещо важно – дума след дума, буква след буква – прави нещо и дали в този момент ти ще схванеш какво послание има отдолу, каква мисъл, като че ли не е съществено за това. И може би е така точно и няма друг отговор. Затова го наричат детинско. А то е просто едно артистично поведение, което е странно по същество, и по този начин то действа. И за разлика от поетите, които отправят социални послания и идеи към публиката, това като че ли, когато си седиш под моста и си правиш нещо, спира публиката сама да те гледа какво правиш. Това е точно обратното на онова, което прави артистът. Не мисли за един салон хора, за едни читатели в хиляда и петстотин варианта, за редакторите, за централния комитет, в който се четат и се редактират текстовете. Той не мисли за това нещо, ами си седи в подлеза и си чука, и някакви хора спират и започват да му обръщат внимание. Това е съвсем различно поведение. И според мене тук имаме нещо такова, стига да не пресилвам. А сега да се опитам да прочета нещо. (Чете „Фенери светнат ли?“, „И смъртта ще остане без царство“, „Уши в кулите чуват“, „Онази сила, дето през зелен фитил извлича цветето“, „Този хляб, който чупя“, „Папратовия хълм“).

От публиката да има въпроси?

Емил Басат: Сашо, безкрайни благодарности за празника, който ми достави с този си превод. Чел съм я три дена на глас.

Безкрайни благодарности за празника, който ни достави с този фантастичен поет. Но какво имам да кажа.

През 1976 година излиза една прекрасна книга, която не знам колко пъти съм чел – „Портрет на художника като млад пес“! Разбира се, тя не е в превод на Сашо, а на един човек, когото аз, за съжаление, не познавам – Владимир Божков, редактор на книгата е Красимира Тодорова. Щастието на тази книга е, че Сашо е написал предговор под заглавие „Агнебелите дни на поета“, превел е стиховете и подборката от размислите на Томас за себе си в края на книгата. Няма да казвам какво си разменихме със Сашо по повод на името на автора и как от Дилън Томъс става Дилън Томас през 2018. Оставям това за англоговорящите.

Сега ще си позволя да ви прочета един мой текст, предизвикан от поредния невероятен превод на Сашо Шурбанов.

Портрет на преводача като „разиграл се“ пес

Когато човек не се е набеснял на младини като Дилън Томас, не му остава нищо друго освен да „побеснее“ на стари години като Сашо Шурбанов.

Преводачът не е актьор от миманса, когото не извикват дори накрая на представлението, за да се поклонят и го забележат. Нито е шести държач на кабела. Той е кабелът, връзката между автора и неговия текст на чуждия език, без чието майсторство авторът няма как да зазвучи, а защо не и да заблести на този чужд за него език като истински бисер. Стига да си намери майстора! В случая, Дилън Томас си е намерил възможно най-добрия интерпретатор, който на всичкото отгоре е и поет. (Сашо ми сподели, че интересът му към този творец е още от началото на 70-те години, когато е представил статия и преводи на стихове от Томас в сп. ЛИК.)

Не се заблуждавайте от елегичните Сашови стихове в „Дендрариума“ му, излязъл тази година. В „Дордето слънцето се пръсне“ ще откриете истинското лице или едно от най-истинските лица на Шурбанов, който отприщва всички езикови бентове в себе си и ви понася на вълните на една вулканична и заредена с високоволтово електричество поезия. Една поезия непозната по нашите географски ширини. Тази езикова вакханалия, в която ни потапят автор и преводач е достойна за сцена. Тя ни връща към най-доброто от сътвореното в областта на превода от Сашо Шурбанов, тръгвайки от Милтън и Чосър, минавайки през школата на Шекспир и съвременниците му и стигайки до духовно близкия му събрат по перо Дилън Томас. Пак повтарям, тук ще откриете онзи нежен Сашо да се отдаде изцяло, без задръжки, на всичко онова потискано у него с десетилетия, грижливо закривано и култивирано с класическа последователност, за да го видим като мечтания съвременник на Томас. Сякаш след Шекспир и Милтън той се е преродил в Дилън Томас. Мисля, че точно при него той е постигнал пълен адекват, пълно покритие на същност, характер, нагласи и темперамент с този привидно стихийен анархист Дилън Томас, който всъщност е също така свръхконцентриран и организиран в делото си творец, какъвто е и Сашо Шурбанов. И не мислете, че това е някакво изхвърляне или пианско бърборене на попрекалил с уиски тълкувател. Казвам това съвсем убедено. Дилън Томас е въплътената мечта на Сашо Шурбанов по истинската творческа свобода. И затова усещането за духовно „родство по избор“ в тази му книга е най-силно. Сякаш Сашо се е върнал към най-съкровениите си извори и е подирил място сред непокорните си събратя. Така, както в „Самсон Агонистът“ той въплътява и изразява копнежа си по свобода в чисто социален и човешки план, така тук при Томас, той изразява копнежа си по една творческа свобода, за която си е мечтал и която, слава Богу, с този си превод е постигнал в най-пълна степен. Така че поздравление за „побеснелия“ Сашо и на добър час на тази необикновена за нашите ширини книга, която можем да сравним, както пише и Сашо в послеслова си, единствено с книгите на Джойс.

Александър Шурбанов: Аз все пак трябва да се защита. Мисля, че Емил забравя, тази книга е излязла в първоначалния си вид още през 1992 г. и тогава аз не съм бил старец. Така че тези неща не са съвсем нови. Благодаря му за възторжения отзив. А това, което каза Руси, е интересно – за Дилън Томас като човекът, който седи в подлеза или някъде другаде, дрънка на някакъв инструмент и си пее за себе си. Не го интересува кой го е разбрал и кой не го е разбрал – той живее с това! Мисля, че нещо такова прави наистина Дилън Томас. От друга страна, той непрекъснато обикаля света, за да чете стиховете си пред публика и дори умира при едно такова пътуване. На третото си рецитаторско турне из Америка, за което пристига тежко болен и се изтощава до смърт в буквалния смисъл. Има нужда от среща с публиката, значи го вълнува и това, че пред него трябва да има хора, не като луд да си чете сам. А че си е повтарял собствените стихове на себе си, едва ли можем да се съмняваме. Писал е

вероятно и в опиянено състояние. На някои от тези стихотворения им личи, че забравя накъде отива. Но после се е връщал към спонтанно изпятите стихове и ги е поправял многократно. В някои стихотворения личи как толкова се е въодушевил, че просто не му е трябвало да пие уиски. Има немалко негови четения, в които се изживява като актьор. Странен човек е! От една страна, никак не го интересува публиката, като че ли казва „плюя аз на вас”, а от друга страна, непрекъснато мисли за нея.

Дилън Томас е изтъкан от противоречия. У него непрекъснато се борят емоционалното и рационалното начало. Някои критици смятат, че първото все пак е водещо и са склонни да подценяват второто. Но Джордж Стайнър е по-прозорлив, когато отбелязва, че този поет съвсем не е чужд на смисъла. При него, напротив, често има прекалено много смисли и той сякаш сам не ги разбира докрай. Вярвам, че е точно така, и мисля, че това не е недостатък. Да не разбираш в пълна мяра какво си вложил в своята творба е нещо характерно за големите художници. Няма съмнение, че ратиото е много силно при Томас. Но той не го оставя да доминира, не му дава право да го води в творческата работа. То идва като че ли малко в по-късен момент, за да придаде единна форма и внушение на цялото.

Такива някакви мисли ми хрумват, когато се опитвам да си представя този човек. 39-годишен е бил, когато си отива. Понякога се казва – само 39. Защо – само? Байрон е живял 37 години, Пушкин – също. Не е само. По-скоро, странното е, че той още на 16-17 години създава големите си стихотворения, може би, едни от най-силните си неща. И когато става на 21-22, изведнъж го откриват една плеяда вече утвърдени английски поети – между тях Томас Елиът, Стивън Спендър. А Идит Ситуел възкликва: „Не мога да се сетя за друг на тази възраст, който е постигнал толкова много в поезията.” Това са поети на „центъра“, които по принцип гледат отвисоко на периферията. И все пак виждат го, откриват го – той не е случайно явление. Аз си мисля, че както Елиът и Одън са много важни за поезията на Англия на XX век, а Йейтс е много важен за поезията на Ирландия, така и Томас е много важен за поезията на Уелс. И всички заедно са в най-висшата лига на англезичната поезия като цяло.

Благодаря на Манол Пейков за това, което прави. Той е сред малцината в България издатели на голямата поезия. Тази негова поредица е страхотна. Манол прави всичко с много отдаденост. Благодаря на Руси, на Митко, на Емил за това, че споделиха този важен за мен ден с всички вас.